

Kvinnor i trångmål

Etnologen Pia Olssons bok *Women in Distress. Self-Understanding among 20th-century Finnish Rural Women*¹ (2011) var en angenäm bekantskap. Den baserar sig på en analys av ett frågelistmaterial som Museiverket i Finland samlade in år 1985. Frågelistan gick under titeln Naisen asema [Kvinnans plats/status] och resulterade i över 1000 svar. Det fanns således alldeles uppenbart ett behov att få berätta om sitt liv som kvinna i Finland. Speciellt frågan om hurvida fördelningen av arbetet förändrats och krigets betydelse i samband med detta väckte både forskarens och respondenternas intresse. Olsson har således analyserat den del av materialet som handlar om återberättandet av den krigstida generationens erfarenheter, kvinnors liv mellan åren 1945 och 1960. Hon studerar kvinnans roll i det föränderliga Finland med utgångspunkt i kvinnornas personliga liv där erfarenheter relateras till förväntningar på kvinnornas roll i samhället. Detta gör hon genom att analysera olika faktorer, många lager av ideal, som påverkade och förändrade kvinnornas liv och som på så sätt ingår i konstruktionen av levnadsberättelsen. Olssons informanter är främst rurala kvinnor. Hon kontextualiserar det finländska samhället under ifrågavarande tid och presenterar relevant forskning på området.

Teoretiskt avstamp tar hon i genusteori och i analysen av emotioner. Hon konstaterar att de som uppgjort frågelistan inte hade emotioner som utgångspunkt men i hennes läsning av svaren blir det uppenbart att emotionerna är relevanta. I svaren dominerar de negativa känslorna framför de positiva. Detta kan ha att göra med att kvinnorna uppfattade att frågelistan och frågorna i den gav möjlighet till att få beklaga sig om det som är tungt och svårt i livet. Samma observation gjorde jag när jag analyserade hemmafruars erfarenhet med utgångspunkt i levnadsberättelser som Institutet för kvinnoforskning vid Åbo Akademi var mottagare av. En annan observation som Olsson gör är svarens brist på humor. Sin analysmetod kallar hon för intuitiv, det vill säga hon har ingen metodologisk apparat för en emotionell läsning, men intuitionen fungerar väl. Hon skulle knappast ha kommit fram till något annat genom en mer systematisk läsning via känsloord och uttryck.

Olsson diskuterar tillblivelsen av materialet och för intressanta metodologiska diskussioner. Hon diskuterar också om det är rätt att göra en feministisk läsning av ett material som inte var tänkt som ett sådant. Materialets feministiska budskap menar hon att ligger i synliggörandet av ojämställdheten mellan män och kvinnor. En annan fråga som jag anser att etnologer och folklorister väldigt sällan diskuterar (men nog gör) är frågan om hur vi i våra

analyser ofta gör en röst av många svar, det vill säga att vi kollektiverar informanterna. Detta kan avhjälpas med att – som Olsson också gör – använda sig av en riklig mängd citat. En kommentar som jag upplever att en forskare som sysslar med analys av erfarenhetsmaterial ofta får ta del av är: ”så där var det inte för mig/min mamma/min farfar”. Det handlar om allmängiltigheten i en kvalitativ analys. Kommentaren är relevant men samtidigt kan inte allas erfarenhet tas upp och en viss kollektivisering av materialet bör göras för åskådlighetens skull. Samtidigt menar jag att Olsson på ett skickligt sätt fått fram olika och nyanserade röster kring temat. Ett exempel på detta är när hon diskuterar hurvida kvinnorna tyckte om att vara hemma, utanför förvärvslivet. I ett citat framkommer hur informanten gärna var hemma och pysslade om sin familj; ingenting var svårt eller tungt. I ett annat svar framkommer hur ändlöst en småbrukarhustrus arbete var.

Analysen presenteras tematiskt kring de roller som kvinnorna skriver om. Det handlar om att bli kvinna, det bästa och det sämsta med äktenskapet samt moderskapets lycka och vedermödor. Olsson tar även upp kvinnor i marginalen: ”gammelpigor”, änkor, ensamstående mammor och barnlösa kvinnor. Att dessa var i marginalen tyder på hur stark tvåsamhets- och kärnfamiljsidealen var. Trots att hemmafruidealet ofta sägs vara ett borgerligt medelklassfenomen var den hemmavarande kvinnan ett ideal även inom den rurala befolkningen. Det äktenskapliga livet och de plikter som härpå följer omtalas med öppenhet. Ett lyckligt äktenskap framställs som ett undantag och rädslan för graviditeter var stor samtidigt som barn (men inte för många) skildras som livets mening. Överlag får man en uppfattning att kvinnorna på landsbygden under ifrågavarande tid hade ett tungt liv och att glädjeämnen var få. Detta kan ha att göra med att frågelistan utformning gjorde att det negativa i livet poängterades. Det skulle vara intressant att jämföra dessa berättelser med agrara kvinnors berättelser från senare tid. Som Olsson själv säger är dessa berättelser ett uttryck för en generationsberättelse. För mig som inte upplevt tiden känns den ganska avlägsen. Visserligen har många ett tungt liv också idag, men förhoppningsvis är glädjeämnen fler. Frågan är förstas också om det tunga livet är en berättarstil och ett uttryck för en generationsberättelse eller en berättarkonvention och/eller ett uttryck för finländsk mentalitet. Studien, som är utgiven i Tyskland, bidrar på ett bra sätt till diskussionen.

Lena Marander-Eklund

¹ Olsson, Pia 2011. *Women in Distress. Self-Understanding among 20th-century Finnish Rural Women*. (European studies in culture and policy.) LIT Verlag, Berlin. 288 s.